

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА  
ФРАНКА

**ПРИСВІТЛА ОКСАНА ВІКТОРІВНА**

УДК 339.13:378.014.54

**ДОМІНАНТИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ  
ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні  
відносини

**АВТОРЕФЕРАТ**  
дисертації на здобуття наукового ступеня  
кандидата економічних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис.

Дисертація виконана на кафедрі менеджменту та туристичного бізнесу Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

**Науковий керівник** доктор економічних наук, професор  
**Мешко Наталія Петрівна,**  
Дніпропетровський національний університет імені  
Олеся Гончара, завідувач кафедри менеджменту та  
туристичного бізнесу.

**Офіційні опоненти:** доктор економічних наук, професор  
**Філіпенко Антон Сергійович,**  
Інститут міжнародних відносин Київського  
національного університету імені Тараса Шевченка,  
Міністерства освіти і науки України, професор кафедри  
міжнародної економіки

кандидат економічних наук, доцент  
**Полякова Юлія Володимирівна,**  
Львівський торговельно-економічний університет,  
доцент кафедри міжнародних економічних відносин.

Захист дисертації відбудеться «\_\_» \_\_\_\_\_ 2016 р. о \_\_ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 35.051.21 Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 19, аудиторія 205.

Із дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка (79000, м. Львів, вул. Драгоманова,5).

Автореферат розіслано «\_\_» травня 2016 р.

Вчений секретар  
спеціалізованої вченої ради  
к.е.н., доцент.

Ю.Б. Федунь

## **ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ**

**Актуальність теми.** На сучасному етапі одним з найбільш визнаних процесів у світовій економіці є інтенсивний розвиток глобального ринку освітніх послуг, що вносить суттєві корективи у міжнародні економічні відносини суб'єктів, діяльність яких пов'язана з цією сферою. Зростає роль університетів у наданні освітніх послуг як товарів вищого гатунку, які забезпечують міжнародну конкурентоспроможність країн шляхом створення інтелектуального капіталу, генерування нових знань і технологій та їх комерціалізацію, і надають суб'єктам ринку конкурентних переваг у глобальному економічному просторі. Постає завдання удосконалення теоретико-методичних підходів оцінки та моніторингу сучасних домінант розвитку вищої освіти та розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення освітніх послуг на ринку України в контексті забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країни.

Детальні дослідження глобального розвитку освітньої галузі представлені у роботах таких зарубіжних науковців як Н. Варгез, Г. де Віт, К. Хилари, Ф.Альтбах, С. Джонстон, Ю. Ітон, Дж. Олдерман, Дж. Найт, Д. Робінсон, Г.Лукічьев, В.Мясніков, С. Тангян та інших, а також в роботах українських науковців, зокрема, М.Лещенка, В.Лугового, О.Локшин, В.Кременя, Н.Ничкало, А. Сбруєвої, Ж.Таланової, А. Філіпенка.

Вагомий внесок у пошук шляхів забезпечення успішної стратегії розвитку освіти зробили В. Андрущенко, Н. Болотін, В. Вітлинський, Г. Еспін-Андерсен, І.Зязюк, В. Кравченко, В. Краєвський, Т. Маршал, Н. Нечаєва, А. Ноткін, В. Рябцев, В. Савчук, В. Садовий, С. Струмилін, Г. Тілтон, Н. Фурніс, В. Філіпов, А.Хуторський, К. Ушинський, А. Юзефович і багато інших. Концептуальні засади глобальних змін у сфері освіти репрезентовані дослідженнями Ф. Фукуями, З.Бжезинського, Г. Кіссінджера, І. Валлерстайна, Дж. Белла, Е. Тоффлера, В.Іноземцева, Й. Масуди та інших.

Однак, окремі аспекти функціонування ринку освітніх послуг і тих еволюційних процесів, які відбуваються на ньому внаслідок зміни попиту на глобальному ринку праці під впливом інформатизації суспільства, залишаються недостатньо розкритими. Недостатньо вивченими залишаються якісні характеристики сучасних освітніх послуг у сфері вищої освіти, які визначають попит та конкурентні переваги їх як товару на глобальному ринку послуг. Потребують подальшого вдосконалення методи кількісного оцінювання домінант розвитку вищої освіти, які відповідають сучасним запитам суспільства та визначають конкурентну вартість послуг. Об'єктивно важливим є обґрунтування напрямів розвитку освітніх послуг в Україні в контексті міжнародного стратегічного партнерства в сфері вищої освіти.

### **Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.**

Дисертацію виконано відповідно до напрямку держбюджетної науково-дослідної роботи кафедри менеджменту та туристичного бізнесу Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара Міністерства освіти та науки України за темою «Диверсифікація форм та методів комерціалізації науково-технічних розробок в умовах глобальної технологічної інтеграції» (номер

державної реєстрації 0112U000201) та темою «Розвиток корпоративного менеджменту в умовах транснаціоналізації світової економіки» (номер державної реєстрації 0113U003044).

**Мета і завдання дослідження.** Метою роботи є визначення тенденцій розвитку вищої освіти як важливого сегменту глобального ринку послуг, виявлення причин і характеру його трансформації в умовах глобальної інформатизації суспільства та обґрунтування напрямків вдосконалення національної системи освітніх послуг України в контексті забезпечення конкурентних переваг в глобальному освітньому просторі.

Відповідно до мети роботи дисертації поставлено і вирішено такі **завдання**:

- дослідити еволюцію науково-методичних підходів до вивчення тенденцій розвитку глобального ринку освітніх послуг;
- узагальнити науково-теоретичні засади дослідження домінант та детермінант вищої освіти в умовах глобального ринку та розкрити їх економічну сутність;
- сформуувати систему критеріїв щодо оцінки розвитку вищої освіти у глобальному вимірі;
- проаналізувати тенденції та структурні зміни глобального ринку освітніх послуг в умовах посилення міжнародної конкуренції;
- обґрунтувати передумови формування основних домінант розвитку вищої освіти та наслідки їх впливу на конкурентні переваги країн на глобальному ринку послуг;
- оцінити фактори впливу на розвиток вищої освіти в умовах інформатизації глобального ринку освітніх послуг;
- дослідити тенденції розвитку міжнародного стратегічного партнерства у сфері вищої освіти;
- проаналізувати трансформацію пріоритетів розвитку вищої освіти України у глобальному освітньому просторі;
- сформуувати основні напрями розвитку вищої освіти України в контексті викликів глобального ринку освітніх послуг.

**Об'єктом дослідження** є процес розвитку вищої освіти як сфери формування конкурентних переваг країн на глобальному ринку послуг, що інтенсивно розвивається.

**Предметом дослідження** є науково-теоретичні та концептуальні засади методології оцінки процесу розвитку вищої освіти в мега-регіонах світу та країнах з різним рівнем розвитку сфери освітніх послуг у просторово-часовому вимірі.

**Методи дослідження.** Теоретичною й методологічною основою дослідження є роботи провідних і зарубіжних вчених – економістів з проблем формування ринку освітніх послуг та міжнародної конкурентоспроможності в умовах глобалізації світового господарства.

У процесі дослідження використано діалектичний метод наукового пізнання, а також загальнонаукові та спеціальні методи дослідження: метод історичного аналізу (для стадійного аналізу процесу глобалізації ринку освітніх послуг), метод абстрактно – логічного аналізу для виокремлення причинно - наслідкових зв'язків між рівнем розвитку вищої освіти та макроекономічними змінами в країнах світової економіки, метод регресійного аналізу та логарифмування (для факторного аналізу

чинників макросередовища, в якому формуються освітні послуги), метод кількісного та порівняльного аналізу (для аналізу тенденцій розвитку освітніх послуг в мега-регіонах світу та країнах з різним рівнем економічного розвитку) та ін.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці та звіти вітчизняних та іноземних фахівців, присвячені розвитку університетської освіти та ринку освітніх послуг, матеріали науково-практичних конференцій, періодичні видання. Емпіричною базою дослідження слугують дані офіційних джерел статистичної інформації: ЮНЕСКО, UNWTO, Світового банку, звіти Організації економічного співробітництва та розвитку, звіти «Global E-Learning Investmentreview», матеріали Конференцій ООН з питань вищої освіти, матеріали офіційного сайту МОН України, звіти Державної служби статистики України та інші інформаційні видання.

**Наукова новизна отриманих результатів** дисертаційної роботи полягає в узагальненні теоретичних основ дослідження розвитку глобального ринку освітніх послуг; обґрунтуванні домінант розвитку вищої освіти, які визначають платоспроможний попит на глобальному ринку та конкурентні переваги країн в нарощуванні їх експорту; моделюванні факторів впливу на міжнародну мобільність учасників освітнього процесу та обґрунтуванні організаційно-економічних засад розвитку освітніх послуг на національному рівні.

У процесі дослідження одержано наукові результати, що містять наукову новизну і характеризують особистий внесок автора в розробку окреслених проблем:

*вперше:*

- визначені домінанти розвитку вищої освіти, які визначають ступінь конкурентоздатності країн на глобальному ринку освітніх послуг: *інтернаціоналізація вищої освіти* - це ознака якості надання послуг на глобальному ринку, які забезпечують міжнародну мобільність студентів, викладачів і дослідників через здійснення міжнародних транзакцій з висококваліфікованим персоналом, технічною інформацією чи фінансами через національні кордони різних держав або шляхом надання послуг іноземним суб'єктам через розташовані за кордоном філії чи представництва. *Інформатизація вищої освіти* проявляється в трьох дефініціях: перша - як якісна ознака трансферу знань від суб'єкта до об'єкта послуги через застосування ІТ-технологій; друга - як процес трансферу послуг через глобальний інформаційний простір, що забезпечує швидкість, доступність послуг в просторі і часі; третя - як системна трансформація в індустрії вищої освіти, що базується на нових освітніх технологіях заснованих на інструментах цифрової економіки і розвивається під впливом глобальної інформатизації суспільства. *Масовізація вищої освіти* – це ознака ступеня доступності певних освітніх послуг на глобальному ринку широкому загалу потенційних споживачів без додаткових обмежень за національними, релігійними, соціальними, гендерними, економічними ознаками. Розроблено метод кількісної оцінки впливу макроекономічних мультиплікаторів на величину академічної мобільності як індикатора конкурентоздатності послуг вищої освіти та на основі його апробації виокремлено п'ять кластерів країн світової економіки, які займають характерні позиції на глобальному ринку освітніх послуг (перший і другий кластери об'єднують країни експортери послуг у вищій освіті,

третій кластер – це країни, що мають врівноважену ринкову позицію, четвертий та п'ятий кластери – імпорто - орієнтовані країни).

*удосконалено:*

- теоретичні підходи щодо дослідження глобального ринку освітніх послуг: в залежності від мети дослідження застосовуються різні підходи до визначення освітньої послуги, виділено *три основні дефініції* поняття: перша, ототожнення її з процесом, який забезпечує отримання нової інформації, знань та навичок, вмінь і компетенції; друга – це визнання її інформаційно-матеріальної сутності як сукупність знань, умінь і навичок, які згодом використовуються для задоволення потреб людини, суспільства та держави; третя – як товар, на ринку послуг використання якого впливає на формування цінності людини, які в майбутньому складатимуть основу вартісного обміну на ринку праці. *Глобальний ринок освітніх послуг* – це система відносин в ринкових умовах з певними пропорціями між його секторами, який є складовою частиною ринку праці та частиною ринку послуг, що, у свою чергу, входить до структури товарного ринку як невід'ємна особливість всієї глобальної ринкової системи. Процеси інформатизації, комп'ютеризації освітніх послуг є передумовою формування цифрового сегменту ринку, характерними ознаками якого є глобальність, відкритість, гнучкість, інноваційність.

- теоретико-методичні інструменти дослідження впливу інформатизації вищої освіти, як доміанти, ступінь сформованості якої є базовою для забезпечення масовості, інтернаціоналізації та інноваційності вищої освіти, сформовано алгоритм факторного аналізу рівня міжнародної мобільності студентів та визначена методика його оцінювання на основі побудови багатофакторної моделі оцінки факторів, що містить структурно-логічне поєднання сукупності методів експертних оцінок, кореляційного та регресійного аналізу;

*отримали подальшого розвитку:*

- характеристика тенденцій розвитку вищої освіти в умовах глобального ринку: виокремлено наслідки зростання ступеню інтернаціоналізації освіти: *макроекономічні в країнах-експортерах* через збільшення доходів від експорту послуг та доходів від суміжних галузей (будівництво та обслуговування університетських кампусів, виробництво та продаж продуктів харчування, оренда житла, транспортні та побутові послуги тощо); *макроекономічні в країнах-імпортерах* шляхом підвищення економічної ефективності їх освітніх систем через зосередження обмежених ресурсів таких країн на освітніх програмах з можливим ефектом економії на масштабі, або збільшення участі у вищій освіті без розширення системи вищої освіти всередині самої країни; *соціальні* - здобуття міжнародної освіти виховує «міжнародні характеристики» в студентів: міжнародна свідомість і відкритість, знання другої іноземної мови, гнучкість мислення, толерантність та повага до інших, які є необхідними в глобальній економіці;

- систематизація механізмів міжнародного співробітництва у науково-інноваційній сфері університетів через застосування функціонального підходу (виокремлення видів та методів взаємодії) та масштабу міжнародної співпраці (тіснота зв'язків та кількість учасників); характеристика ознак розвитку інтегрованих ринків освітніх послуг: доведено, що сучасний стан Європейського ринку вищої освіти є інтегрованою частиною глобального ринку і детермінанти та

домінанти його розвитку відповідають загальносвітовим тенденціям, а інтеграція України в ЄС є важливою детермінантою розвитку вітчизняної вищої освіти шляхом її трансформації для забезпечення відповідності загальноєвропейським критеріям;

- концептуалізація стратегічних напрямів розвитку послуг вищої освіти України у відповідності до викликів глобального ринку через забезпечення інтернаціоналізації освіти, підвищення рівня інформатизації послуг шляхом впровадження кращого міжнародного досвіду та розширення міжнародного стратегічного партнерства у сфері науки та освіти; уточнено систему взаємодії суб'єктів ринку та органів державного управління у здійсненні комплексу заходів, що спрямовані на формування пропозицій освітніх послуг, які відповідають вимогам національної економіки в контексті реалізації інноваційної стратегії розвитку.

**Практичне значення одержаних результатів.** Теоретичні результати, пропозиції і висновки, сформульовані автором у дисертації, утворюють поглиблене науково-теоретичне забезпечення методичних основ моніторингу розвитку домінант вищої освіти України на глобальному ринку послуг у контексті євроінтеграційних очікувань.

Основні положення дисертаційного дослідження впроваджені у практичну діяльність організацій: Придніпровського наукового центру НАН України в частині реалізації державної політики у сфері інноваційного розвитку регіонів в рамках восьмого завдання «Регіональної програми інноваційного розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року» (довідка №15/110 від 16.09.2015 р.); Дніпропетровської торгово-промислової палати в частині підвищення конкурентоспроможності регіональних виробників, їхніх товарів та послуг, розширення можливостей виходу на національний і світовий ринки, залучення інвестицій (довідка №1575/13-08 від 05.10.2015 р.); Національного центру аерокосмічної освіти молоді ім. О. М. Макарова в частині реалізації державної молодіжної політики у сфері аерокосмічної освіти та в процесі підготовки і перепідготовки молодих фахівців в аерокосмічній галузі (довідка № 155 від 22.09.2015 р.).

Результати дослідження також використовувалися при формуванні конспекту лекцій та змісту практичних занять з дисциплін «Методологія та організація наукових досліджень», «Управління інноваціями» та «Інноваційна діяльність міжнародних корпорацій» для студентів факультету міжнародної економіки Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара (акт про впровадження від 06.04.2015 р.). Теоретичні положення, результати аналізу та висновки дисертації можуть бути використані при викладанні відповідних курсів у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах для підготовки фахівців.

**Апробація результатів дисертації.** Основні теоретичні висновки, пропозиції та рекомендації дисертаційного дослідження доповідались і отримали схвалення на міжнародних і галузевих науково-практичних конференціях: «Institutional frame work of the economy functioning in conditions of transformation» (Nuremberg, 2014 р.); «Економіка та сучасний менеджмент: теоретичні та практичні аспекти» (м. Одеса, 2014 р.); «Проблеми сучасної економіки» (м. Донецьк, 2014 р.); «Принципи нової економіки України та формування її фінансово-інвестиційної основи» (м. Дніпропетровськ, 2015 р.); «Проблеми сучасної економіки» (м. Запоріжжя, 2015 р.); «Економіка, менеджмент, фінанси: теоретичні та практичні

аспекти розвитку» (м. Київ, 2015 р.); «Якість економічного розвитку: глобальні та локальні аспекти» (м. Одеса, 2015 р.); «Економіка, менеджмент та аудит: сучасні проблеми та напрями розвитку» (м. Львів, 2015 р.); «Проблеми устойчивости социально-экономического развития в условиях глобализации» (м. Душанбе, 2015 р.).

**Особистий внесок здобувача.** Наукові положення, розробки і висновки дисертаційного дослідження є підсумком особистих досліджень автора з проблеми розвитку вищої освіти в умовах формування глобального ринку освітніх послуг. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею, а одержані результати - особистим внеском здобувача в економічну науку. Усі результати, викладені в дисертаційній роботі, отримані здобувачем самостійно та знайшли відображення в опублікованих працях автора.

**Публікації.** Дисертація є результатом самостійної наукової роботи, в ній викладено наукові ідеї автора, авторський підхід щодо розробки основних положень. За темою дослідження опубліковано 20 – наукових праць загальним обсягом 8,15 д. а. (з яких особисто автору належить 6,25 д. а.), з них 1 колективна монографія загальним обсягом 30,6 д. а. (в якій особисто автору належать 0,8 д. а.); 8 статей у наукових фахових виданнях загальним обсягом 5,75 д.а. (з них – 6 одноосібних, особисто автору належить 4,75 д.а.), 2 статті у наукових фахових виданнях України, зареєстрованому у міжнародних наукометричних базах загальним обсягом 1,25д.а., 1 стаття у зарубіжних виданнях загальним обсягом 0,7 д.а., 11 публікацій в інших виданнях, у тому числі як матеріали і тези доповідей на конференціях (особисто автору належить 2,4 д.а.).

**Обсяг і структура роботи.** Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, списку використаних джерел (269 найменувань) та додатків. Повний обсяг дисертації становить 204 сторінки друкованого тексту, у тому числі 39 таблиць, 60 рисунків, перелік посилань займає 30 сторінок, додатки – 40 сторінок.

## **ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ**

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи дослідження розвитку глобального ринку освітніх послуг» досліджено генезис розвитку ринкових відносин в освіті в умовах глобалізації; визначено основні детермінанти та домінанти розвитку вищої освіти у відповідності до етапів формування глобального ринку освітніх послуг; систематизовано науково-методичні засади визначення критеріїв дослідження розвитку вищої освіти на глобальному ринку послуг в контексті міжнародної конкурентоздатності національної економіки.

На основі аналізу науково-теоретичних джерел обґрунтовано, що процес розвитку ринкових відносин у сфері міжнародної освіти має характерні особливості та загальносвітові тенденції, до яких доцільно віднести зміну ролі держави у сфері фінансування освіти, трансформаційні процеси у формах і видах надання послуг та формування глобального простору як сфери обміну. Доведено, що передумовами формування глобального ринку освітніх послуг є глобальна інформатизація суспільства, інституціоналізація міжнародних економічних відносин в сфері освіти; інформатизація наукового та освітнього простору; зростання масштабів ринку та



розвиток транскордонної освіти; транснаціоналізація освітніх послуг та зміна експортно-імпоротної політики держав-лідерів у сфері освіти.

На основі аналітичного дослідження науково-теоретичних засад розвитку міжнародної конкуренції на глобальному ринку освітніх послуг доведено, що експортно-імпорتنі операції у сфері освітніх послуг регулюються двома групами механізмів – фінансовими і правовими. За ознакою фінансової політики, всі країни умовно поділяються на «жорстких» (США, Канада, Великобританія, Австралія, Нова Зеландія) і «м'яких» (Німеччині, Франції, Фінляндії, Швеції) продавців. Через важелі фінансових механізмів країни-експортери регулюють склад споживачів своїх послуг, а завдяки правовим інструментам міграційної політики - регулюють інтенсивність потоків іноземних студентів.

Виокремлено три характерні періоди розвитку глобального ринку освітніх послуг, доведено, що сучасний етап його розвитку характеризується посиленням конкуренції між мега-регіонами світу за експорт освітніх послуг вищої освіти.

Таблица 1.

### Генезис детермінант та домінант розвитку вищої освіти в умовах формування глобального ринку освітніх послуг

<i>Етап</i>	<i>Детермінанти</i>	<i>Домінанти</i>	<i>Ознаки трансформації</i>
Етап консолідації національних ринків в ринок глобальний <i>1970-1980 рр.</i>	Спрощення умов міграції для отримання освіти, попит на міжнародні освітні програми	Гуманізація освіти, міжнародна наукова та освітня діяльність, формування наукових шкіл з пріоритетних галузей знань	Лібералізація ринків. Автономізація вищих навчальних закладів у сфері фінансів, освітніх програм, стратегій міжнародного співробітництва тощо.
Формування основних сегментів ринку <i>1980 – 2000 рр.</i>	Інтеграція освітнього середовища, попит бізнесу на таланти, впровадження ІКТ	Транснаціоналізація, регіоналізація та глобальна інституціоналізація освіти	Зростання кількості ТНК в системі вищої освіти, розвиток інноваційної інфраструктури, академічна мобільність тощо.
Посилення конкуренції між мега-регіонами за експорт послуг <i>З 2000р. – сучасний період</i>	Масовий попит на вищу освіту, онлайн освітній простір, свобода переміщення знань.	Інтернаціоналізація, інформатизація і масовізація освіти. Мета - формування відкритого навчального середовища з ознаками інноваційних конкурентних переваг у глобальному просторі та часі	Диверсифікація джерел фінансування, структурні зміни через формування віртуальних офісів, вирівнювання національних освітніх систем і підвищення ролі університету в цьому процесі; широка диверсифікація вищої освіти; перехід вищої освіти до парадигми освіти впродовж життя

На основі систематизації теоретико-методичних засад розвитку вищої освіти визначено, що в глобальному вимірі використовуються загальні та спеціальні індикатори та показники. Критерії оцінювання стану розвитку та якості надання освітніх послуг формуються міжнародними інституціями, а їх звіти використовуються для визначення міжнародної конкурентоздатності університетів та інших вишів. Зроблено висновок, що в умовах глобалізації домінанти розвитку вищої освіти доцільно розглядати через призму зміни макроекономічних показників національних економік країн в контексті забезпечення їх міжнародної конкурентоздатності на глобальному ринку послуг.

У другому розділі «Аналіз домінант розвитку вищої освіти в контексті забезпечення конкурентоспроможності національної економіки» проаналізовано сучасні тенденції розвитку глобального ринку освітніх послуг та структурні зміни в його сегментах; визначено передумови та детермінанти формування інтернаціоналізації та інформатизації вищої освіти; оцінено фактори впливу на розвиток вищої освіти в умовах інформатизації глобального ринку освітніх послуг в координатах глобальної конкуренції.

Обґрунтовано, що сучасному стану розвитку глобальному ринку освітніх послуг характерні п'ять основних трендів: вплив економічних циклів, нерівність доступу до освітніх послуг, вплив демографічних факторів, зростання приватної вищої освіти, підвищення мобільності студентів. Доведено, що загальноосвітні витрати на галузь освіти мають позитивну тенденцію: 49% витрат - це витрати на базову середню освіту, витрати на вищу освіту складають 32,9% світових витрат, що свідчить про значно нижчий попит на неї, ніж на шкільну середню освіту; очікується, що попит на освіту продовжить зростати в результаті демографічних змін та збільшення доходів в країнах, що розвиваються. Характерною тенденцією у сфері загального рівня освіти залишається зростання потреб молодого покоління в базовій та вищій освіті.

Доведено, що є певні негативні наслідки поглиблення розриву між економічно багатими та бідними країнами. По-перше, є група країн з надзвичайно низьким рівнем споживання освітніх послуг - це Індія, Китай, Бангладеш, Пакистан, Нігерія, Ефіопія, Бразилія та Єгипет (8 країн), в яких проживає більше двох третин з 793 мільйонів неписьменних повнолітніх у світі. По-друге, у споживанні освітніх послуг в країнах з низьким рівнем економічного розвитку спостерігається гендерна нерівномірність: з усіх неписьменних повнолітніх осіб дві третини складають жінки. По-третє, залишаються регіони з надзвичайно низьким рівнем грамотності населення – частина в Південній і Західній Азії, частина Африки на південь від Сахари і арабських країн, де близько однієї третини чоловіків і половина жінок безграмотні. Вразливість сфери освіти до циклічних коливань в економіці прослідковується і за окремими сегментами глобального ринку послуг, такими як індивідуальні освітні послуги при догляді за дітьми; освітні послуги в сфері базової (шкільної) освіти; послуги у вищій освіті; освітні послуги у сфері корпоративного управління тощо. Обґрунтовано, що найменш розвинутою є сфера освіти в Латинській Америці, Африці та Середньому Сході. Такі сегменти освіти, як

корпоративна та професійно-технічна освіта практично в цих регіонах відсутні. Північна Америка є лідером в сфері вищої освіти, де домінують США та Канада.

Встановлено, що приватний сектор в даний час навчає більше половини студентського населення в таких країнах, як Мексика, Бразилія та Чилі, приватні університети стрімко зростають в Центральній і Східній Європі та в країнах колишнього Радянського Союзу, а також в Африці, не менш значущий сектор приватної освіти мають Китай та Індія. Обґрунтовано, що попит на приватний сектор освітніх послуг - це «попит поглинання»: пропонуючи доступ до освіти для студентів, які не можуть бути кваліфіковані в державних установах або які не можуть бути розміщені в інших університетах через переповненість, вони створюють певну нішу ринку, яку державні університети не заповнюють. Існують деякі селективні приватні університети, проте назагал приватний сектор ринку орієнтований на масове залучення клієнтів і не розглядається споживачами послуг, як престижний.

Обґрунтовано, що основними мега-регіонами за домінантою інтернаціоналізації вищої освіти є три регіони: Європа, Північна Америка та Азія. Встановлено нерівномірність між розвитком експорту та імпорту послуг у сфері вищої освіти: країни ОЕСР приймають більше міжнародних студентів порівняно з кількістю власних студентів, які навчаються за кордоном. Зростання інтернаціоналізації системи вищої освіти в країнах ОЕСР, а також значна частка внутрішньорегіональної мобільності студентів, свідчить про зростання важливості регіональної мобільності порівняно з глобальною. За останні три десятиліття, кількість студентів, що навчаються за межами країни громадянства, значно зросла - більше ніж у п'ять разів. Виявлена тенденція підтверджує гіпотезу, що інтернаціоналізація є важливою домінантою розвитку вищої освіти, а сучасний стан глобального ринку освітніх послуг має ознаки посилення конкуренції між країнами в залученні іноземних студентів.

Доведено, що розвиток електронної освіти та дистанційного навчання в сучасних умовах інтенсивного зростання глобальної Інтернет мережі є важливим напрямом розширення сфери освітніх послуг у просторі і часі (рис.1).

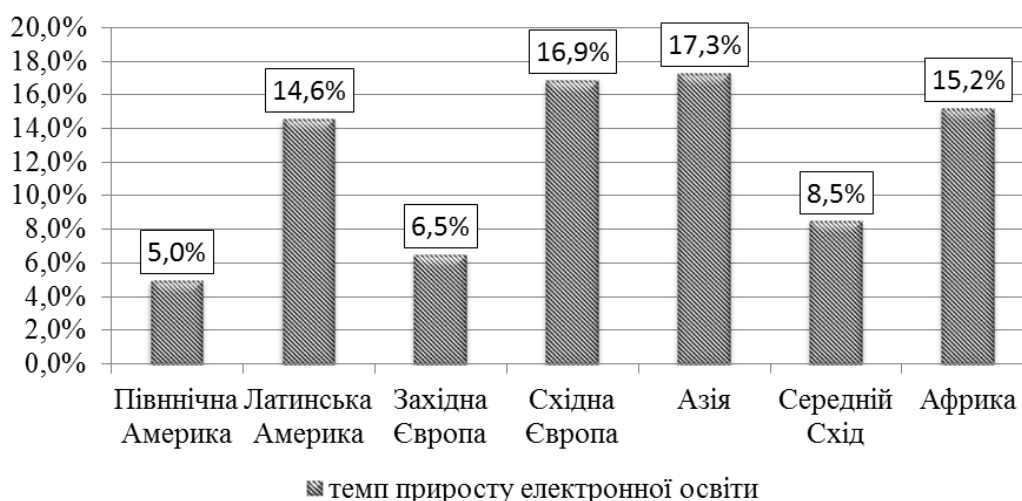


Рис. 1. Темпи приросту електронної освіти за регіонами світу, %

Побудовано автором на основі [202]

Зроблено висновок, що Африка та Індія є двома з швидкозростаючих ринків з попитом на дистанційну освіту в глобальному масштабі, так як вони представляють країни з високим попитом на вищу освіту, але недостатньо розвинутою інфраструктурою. Типові навчальні програми, запропоновані в рамках дистанційного навчання, залежать від освітньої організації та регіону, виявлено, що, окрім інших професійно-орієнтованих дисциплін, найчастіше представлені бізнес і технології.

На основі застосування критеріального підходу, який ґрунтується на тримірному оцінюванні стану розвитку науково-інноваційного потенціалу країн, виокремлено п'ять кластерів країн світової економіки за ознакою рівня інтернаціоналізації вищої освіти (табл.2.).

Таблиця 2.

Кластеризація країн глобального ринку послуг за домінантою інтернаціоналізацією вищої освіти

Кластер	Країни	Темп щорічного зростання міжнародних студентів, %	Рівень витрат на науково-дослідні роботи, % ВВП	Рівень інтелектуалізації економіки (Кількість дослідників у НДДКР на 1 млн. населення)	Характеристика науково-інноваційного потенціалу
Експортери, лідери глобального ринку, з розвинутою економікою і давніми освітніми традиціями	США, Японія, Австралія, Канада	В середньому 2,8% . Найвищий у США - 3,7%, Австралія	В середньому 2,5% ВВП: найвищий у Японії - 3,4%	Високий: Японія - 5 170	Позитивний баланс від надання освітніх послуг використовується для подальшого нарощування науково-інноваційного потенціалу національних економік
Експортери, країни Західної Європи з розвинутою економікою та давніми освітніми традиціями	Австрія, Бельгія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Італія, Нідерланди, Норвегія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Велика Британія	Стабільно позитивні, лідери: Велика Британія Швеція та Німеччина	Від високого до середнього : Фінляндія (3,5%), Швеція (3,4%), Данія (3%), Німеччина (2,9%), Австрія (2,8%), Франція (2,3%), Бельгія (2,2%) та Нідерланди (2,1%). У Великобританії, Норвегії, Іспанії та Італії відповідна частка становила менше 2% ВВП.	Найвищий на ринку: Фінляндія (7 482), Данія (6 730), Норвегія (5 588) Швеція (5 181), середній: Німеччина (4 138) У решті країн даний показник варіюється від 4 024 у Великій Британії до 1 820 в Італії.	Загальна тенденція: нарощування науково-інноваційного потенціалу національних економік

Країни Центральної та Східної Європи, які мають врівноважений баланс експорту та імпорту послуг	Болгарія, Чехія, Угорщина, Румунія, Словенія	Активно долучаються до освітньої сфери, але займають незначний сегмент ринку	Загалом є меншим за його середнє значення у попередніх групах країн	Сильні позиції Чехії та Угорщини	Незначні витрати на розвиток освітніх послуг є причиною недостатнього рівня їх якості
Країни з трансформаційною економікою, які в основному імпортують послуги вищої освіти	Таджикистан Казахстан Молдова Україна	Займають незначну нішу на ринку послуг Позитивний приріст іноземних студентів є лише в Україні	Менше 1 відсотка	Нижче середньо європейського, спостерігається «відтік мізків»	Стан розвитку наукового потенціалу потребує реформ на основі розвитку міжнародного співробітництва
Країни Південно-Східної Азії, імпортери ринку	Малайзія, Південна Корея, Гонконг	Є активними імпортерами	Високий темп зростання : у Малайзії 10,5%, становлячи 1,2% ВВП, а Гонконзі – 4,3% та 0,8%	Має стійку позитивну тенденцію і наближається до середньо європейського	Формується сприятливе макросередовище для розвитку вищої освіти

*Розроблено автором*

Доведено, що виявлені тенденції у розподілі студентів за країною навчання вказують на вплив ринку освітніх послуг на рівень доходів національної економіки від експорту освітніх послуг та зростання доходів від суміжних галузей (будівництво та обслуговування університетських кампусів, виробництво та продаж продуктів харчування, оренда житла, транспортні та побутові послуги тощо). Основні переваги інтернаціоналізації вищої освіти є наступними: диверсифікація та покращення навчального середовища; диверсифікація та збільшення чисельності студентів за рахунок залучення кращих міжнародних студентів та випускників; підготовка випускників, які добре обізнані з міжнародними та крос-культурними особливостями; вирішення проблеми все більшої взаємозалежності світу, що тим самим сприяє поліпшенню взаєморозуміння між народами; формування ресурсів для розвитку інших міжнародних видів діяльності; підвищення міжнародного статусу університетів.

Обґрунтовано, що основними факторами, які визначають вибір учасниками освітнього процесу певного вищого навчального закладу за кордоном є мова навчання, якість програм вищої школи, вартість навчання та імміграційна політика країни; ці ж фактори визначають рівень конкурентоздатності експорту послуг вищої освіти. Проведений аналіз регресійної моделі показав, що рівень інформатизації та витрати на науково-дослідні роботи мають позитивний вплив на розвиток експорту освітніх послуг.

У третьому розділі «Управління розвитком вищої освіти в контексті міжнародного стратегічного партнерства» проаналізовано стан та тенденції розвитку міжнародного стратегічного партнерства в сучасних умовах; сформовано генезу пріоритетів розвитку вищої освіти України в контексті загальносвітових тенденцій глобального ринку освітніх послуг; запропоновано напрями розвитку вищої освіти України в контексті отримання конкурентних переваг на міжнародному ринку освітніх послуг.

На основі узагальнення практики міжнародного партнерства у сфері освіти, визначено, що розвиток вищої освіти на основі міжнародного партнерства є важливою складовою для забезпечення реалізації конкурентних переваг країн на глобальному ринку освітніх послуг. Обґрунтовано, що особливе місце у розвитку міжнародної співпраці у сфері вищої освіти в контексті сучасних домінант її розвитку займають партнерські зв'язки та мережі. У міжнародній співпраці у сфері освіти важливий сегмент становлять програми з впровадження інформаційних технологій як основи формування сучасних домінант вищої освіти. Доведено, що міжнародне партнерство у сфері надання освітніх послуг базується на сукупності ініціатив країн з високим рівнем розвитку економік щодо проведення реформи систем освіти та управління в країнах з трансформаційною економікою та в так званих бідних країнах.

Аналіз міжнародних звітів за індикаторами OECD, дозволяє зробити висновок щодо зростання попиту іноземних студентів на навчання за передовими науково-дослідними програмами університетів (програми А і В), а частка міжнародних студентів за різними програмами навчання також вказує на певні закономірності в мобільності студентів. В 13 з 26 країн Європи, більш ніж 20% всіх студентів, що навчаються за подібними програмами, також є вихідцями іноземних держав. У Швейцарії даний показник становить 50%, а в Новій Зеландії і Великобританії – більш ніж 40%. Такі великі частки міжнародних або іноземних студентів підтверджують привабливість передових науково-дослідних програм університетів у даних країнах

На основі аналізу встановлено позитивну тенденцію і нерівномірність в міжнародній міграції студентів з метою участі у різних міжнародних програмах та проектах. За п'ять років кількість іноземних студентів в усіх регіонах світу зросла на 30%, у відсотковому вираженні найбільше збільшилась їхня чисельність в Азії (на 86%), Північній Америці (32%) та Європі (31%); в абсолютному вираженні Європа залишається безперечним лідером. Встановлено, що у міжнародному співробітництві визначальними є форми партнерства на основі механізмів фінансової підтримки, а саме: для країн, що розвиваються, спонсорство південних країн північними; фінансування освіти колишніми країнами-метрополіями в колишніх колоніях та передача досвіду побудови освітніх систем.

Шляхом сукупності методів факторного аналізу встановлено, що в період з 2000 – 2005 рр. Україна була імпортером освітніх послуг, протягом наступних років спостерігався позитивний тренд у збільшенні експорту послуг вищої освіти. Критичними періодами для залучення іноземних студентів до навчання у вітчизняних університетах були 2004 та 2013-14 рр. Доведено, що для України стримуючим фактором розвитку міжнародної активності та інтернаціоналізації як

домінанти вищої освіти є політична нестабільність та військові операції на сході країни.

Доведено, що реформування та модернізація вищої освіти в Україні є одним із актуальніших завдань на шляху до інноваційного, європейського розвитку українського суспільства, підвищення ролі вищої освіти у формуванні освіченого молодого покоління. Проаналізовано трансформацію пріоритетів розвитку вищої освіти України у глобальному освітньому просторі. Встановлено, що пріоритети розвитку ринку вищої освіти в Україні відповідають домінантам другого етапу розвитку вищої освіти на глобального ринку послуг, в частині впровадження програм мобільності студентів, збільшення експорту освітніх послуг, підвищення рівня інформатизації суспільства. В частині сприяння держави та приватного сектору комерціалізації науково-дослідних розробок університетів та розвитку інноваційної інфраструктури пріоритети не підтверджені.

Зроблено висновок про необхідність прискорення трансформації системи вищої освіти з орієнтацією на сучасні домінанти притаманні лідерам ринку. Сформовано основні напрями розвитку вищої освіти України в контексті викликів глобального ринку освітніх послуг. Відповідно до концепції державного розвитку, державна політика має бути стратегічним проектом, спрямованим на збільшення експорту інноваційних товарів та послуг. З ціллю якісного вдосконалення та ефективного розвитку системи вищої освіти України доцільно сформувати багатовекторну схему діяльності.

## **ВИСНОВКИ**

У результаті проведеного дослідження вирішено важливе наукове завдання - поглиблення науково-теоретичних засад дослідження розвитку домінант вищої освіти на глобальному ринку послуг та визначення організаційно-економічних напрямів розвитку національного ринку освітніх послуг з урахуванням особливостей євроінтеграційних процесів, що дозволило зробити такі висновки:

1. В умовах глобального ринку освітні послуги все більше набувають ознак товару, на конкурентоздатність послуг в сегменті вищої освіти впливають домінанти: інтернаціоналізація освіти як умова здійснення експортно-імпортних операцій, які регулюються фінансовими і правовими механізмами міжнародного та національних рівнів компетентності; інформатизація освіти як сукупність ознак якості надання послуг та їх трансферу в просторі і часі в умовах глобальної інформатизації суспільства; масовізація освіти, що забезпечує масштаби попиту на послуги, цінову сегментацію ринку. Виділено три етапи розвитку глобального ринку освітніх послуг, сучасний етап характеризується зростанням конкуренції між мега-регіонами за високодохідні сфери освітніх послуг.

2. Глобалізаційні процеси, ринкові перетворення змінюють структуру попиту на ринку праці та обумовлюють нові запити споживачів освітніх послуг. Освітні послуги, як товар у межах глобального ринку, мають різні якісні та вартісні ознаки від елітних до низькоякісних. Знання, які отримують споживачі освітніх послуг протягом свого життя, формують нові якості людей, завдяки яким вони в умовах інноваційної економіки формують різні інтелектуальні класи нового суспільства, зокрема, клас інтелектуалів. Забезпечення можливості отримання вищої освіти для всіх верств населення країни означає протистояння соціальній нерівності, яка

глибоко укорінена в історії, культурі та економічній структурі, які впливають на здатність людини конкурувати. Географія, нерівний розподіл багатства і ресурсів об'єктивно обумовлюють існування груп населення, які мають обмежений доступу до глобального ринку.

3. Зростання конкуренції на глобальному ринку освітніх послуг у сфері залучення іноземних студентів має економічне підґрунтя: вартість навчання в університетах для іноземних студентів вища за вартість надання аналогічних послуг студентам країни базування вишу. Основними мега-регіонами за рівнем розвитку інтернаціоналізації вищої освіти є Європа, Північна Америка та Азія. Спостерігається тенденція у зміні пріоритетів у виборі отримання міжнародної освіти: частка іноземних студентів, які обрали Сполучені Штати для отримання вищої освіти знизилася з 23% у 2000 році до 16% в 2012 році, а частка міжнародних студентів, які обрали Німеччину, відповідно знизилася майже на три процентних пункти; частки міжнародних студентів, які обрали Корею або Нову Зеландію в якості країни навчання, вирости, щонайменше, на один відсотковий пункт, тоді як частка студентів, які обрали Великобританію або Російську Федерацію, зросла приблизно на два відсотки.

4. Зростання попиту на отримання міжнародної освіти зумовлено економічною та науковою доцільністю, якою керуються споживачі послуг: у перспективі це може гарантувати більш високий рівень заробітної плати та кращі умови працевлаштування як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках праці. Приватні вищі навчальні заклади, більшість з яких є прибутковими або квазі-прибутковими, забезпечують найбільш швидко зростаючий сектор послуг вищої освіти глобального ринку. В Індонезії, Японії, Філіппінах і Республіці Корея більш ніж 70% - це приватні заклади, які домінують в структурі глобального ринку освітніх послуг.

5. В умовах глобалізації значно посилився вплив зовнішнього середовища та міжнародної конкуренції на трансформацію національних систем вищої освіти, детермінанти розвитку змінюються, а домінанти розвитку вищої освіти в умовах глобального ринку визначають у своїй сукупності пріоритети трансформації систем освіти в контексті забезпечення їх міжнародної конкурентоздатності. Починаючи з початку тисячоліття активно зростає орієнтація на інтернаціоналізацію освіти в регіонах, які займають невеликий сегмент глобального ринку освітніх послуг. Зокрема, з 2000 року кількість іноземних студентів в Океанії майже потроїлась, хоча даний регіон приймає менше ніж 10% всіх іноземних студентів. Інші регіони, такі як Африка, Латинська Америка і Карибський басейн, також починають залучати все більшу кількість міжнародних студентів, що свідчить про посилення інтернаціоналізації університетської освіти як важливого фактора стратегічного розвитку національних освітніх систем країн з різним рівнем економічного розвитку.

6. Виявлено відмінності у структурі надання освітніх послуг: країни G20 залучають близько 82% іноземних студентів по всьому світу, тоді як близько 75% іноземних студентів зараховані до вищих навчальних закладів у країнах ОЕСР. Серед країн ОЕСР, країни ЄС-21 приймають найбільшу частку (39%) іноземних студентів, ці країни також приймають 98% іноземних студентів, що навчаються у країнах ЄС. Близько 74% іноземних студентів, що навчаються у ЄС-21, є вихідцями



іншої країни ЄС-21, що свідчить про ефективність політики ЄС у сфері мобільності студентів. Структура міжнародних студентів у Північній Америці є більш різноманітною, ніж в країнах Європейського Союзу: 53% канадців навчаються в США, на їх частку припадає лише 4% всіх іноземних студентів. Аналогічно, 14% американців, які навчаються за кордоном, обирають Канаду, але вони становлять лише 6% від усіх іноземних студентів, зарахованих на навчання до вищих навчальних закладів у Канаді.

7. Спостерігається нерівномірність між експортом та імпортом послуг у сфері вищої освіти. Аналіз звітів свідчить про те, що країни ОЕСР приймають більше міжнародних студентів порівняно з кількістю власних студентів, які навчаються за кордоном. У 2012 році в країнах-членах ОЕСР на кожного студента, що здобуває освіту за межами країни припадало три іноземних студента. В Австралії на кожного австралійського студента, що навчається за кордоном, припадає 18 іноземних студентів, проте у Мексиці даний показник складає менше 0,1 до 1. Інші країни, які мають високі показники співвідношення іноземних студентів до національного студента за кордоном, представлені Великобританією (13: 1), Новою Зеландією (12: 1) і Сполученими Штатами (11: 1). В Аргентині, Бразилії, Естонії, Ісландії, Ізраїлі, Кореї, Латвії, Люксембурзі, Мексиці, Словаччині і Туреччині на одного національного студента, що навчається за кордоном, припадає менше одного іноземного студента.

8. Виявлено два підходи до оцінювання та систематизації міжнародного партнерства у вищій освіті: функціональний підхід, перевагами якого є можливість виокремити види співробітництва та інструменти організації партнерства та підтримки: механізми фінансової підтримки, встановлення партнерських відносин та співробітництво між окремими навчальними закладами, підтримка розвитку інформаційних технологій та проведення реформ в державному та інституційному регулюванні освіти та другий підхід, який враховує оцінку масштабу міжнародного співробітництва за ознаками механізмів, які були розроблені для сприяння розвитку вищої освіти і досліджень, як правило, вони різняться в залежності від тісноти співпраці та кількості учасників.

9. Ситуація у сфері залучення іноземних студентів до навчання в українських вишах негативно позначається на макроекономічних показниках як освітньої галузі в цілому, так і на розмірі надходжень до національного бюджету. Одним з ключових показників, які значно корелюють зі значенням чистого притоку студентів до України є витрати на науково-дослідні роботи, що проводяться в країні. Дослідження показало, що середньорічний темп росту показника за період 2000 – 2014 рр. склав 15,2%. Вказана вище тенденція є позитивним фактором впливу на розвиток системи вищої освіти країни, проте таке збільшення є недостатнім для ефективної конкуренції України з навчальними закладами Європейського Союзу та світу, що потребує системних змін в освітньому менеджменті вітчизняних університетів.

10. Запропоновані напрями вдосконалення системи надання освітніх послуг в Україні передбачають адаптацію міжнародного досвіду в сфері забезпечення інтернаціоналізації, інформатизації та масовізації вищої освіти до умов використання інтелектуального потенціалу українських університетів. Якість

інтелектуального потенціалу університету, як власне і будь-якого вищого навчального закладу, визначатиметься рівнем технологій трансферу нових знань в глобальному освітньому просторі. Якість підготовки студентів та їх спроможність до здійснення наукових досліджень та ефективною інноваційної діяльності у майбутній практичній роботі трансформується в нові якості персоналу, наукові результати та інноваційні проекти.

## **СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ**

### **Розділи в монографіях:**

1.Присвітла О.В. Сучасна Україна в глобальному середовищі : стратегічні орієнтири економічного розвитку: колективна монографія / Стукало Н., Мешко Н., Тимошенко Л., Литвин М., Сардак С. та ін. Дніпропетровськ, Вид – во Дніпропетр. нац. ун – ту, 2015. – 510 с. (0,8 д.а.: Розділ 5. Розвиток сфери послуг в Україні – орієнтація на світові тенденції. ( Особисто автора: - Міжнародне економічне співробітництво у науково – технологічній сфері – перспективи освітніх послуг. – С. 449-462).

### **Публікації в наукових виданнях інших держав:**

1. 2. Prisvitla O.V.The Development of International Educational Environment Through the Mechanisms of International Strategic Partnership /Prisvitla O.V / Ekonomisti. International Scientific-Analytical Journal Ivane Javakhishvili Tbilisi State University Paat a Gugushvili Institute of Economics – N 1 – 2015 – S 60 - 66.(0,7 д.а.).

### **Публікації у наукових фахових виданнях:**

3. Присвітла О.В. Інноваційна парадигма розвитку університетської освіти у контексті формування високотехнологічної економіки / О.В. Присвітла// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. - Випуск 9-1. – Гельветика, 2014.– С.26-31. (0,6 д.а.).

4. Присвітла О.В. Домінанти розвитку освіти в координатах міжнародної конкурентоздатності країни: досвід Швейцарії / О.В. Присвітла// Вісник Донецького національного університету. Серія В. Економіка і право. – Вінниця, 2014. – №2. - С. 163-169. (0,7 д.а.).

5. Присвітла О.В. Сучасні доміанти розвитку університетської освіти: міжнародний аспект / О.В. Присвітла// Вісник ЧДТУ. Серія: Економічні науки. Випуск 38 – Черкаси, 2014. – С. 75-83. (0,75 д.а.).

6.Присвітла О.В. Фінансові механізми міжнародних освітніх програм, збірник наукових праць / О.В. Присвітла// Економічний простір: Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2014. – С. 19-26. (0,5 д.а.).

7. Присвітла О.В. Інноваційний складник у детермінантах сучасного розвитку освіти/О.В. Присвітла // Вісник Дніпропетровського університету «Світове господарство і міжнародні економічні відносини». Випуск 7 –№10/2 – Дніпропетровськ, 2015. –С.86-94. (0,7д.а.).

8. Присвітла О.В. Інтернаціоналізація як доміанта розвитку глобального ринку освітніх послуг: економічний аспект / Н. П. Мешко, О.В. Присвітла// «Ефективна економіка». – 2015. - № 9. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.economy.nayka.com.ua/\(0,5д.а.\)](http://www.economy.nayka.com.ua/(0,5д.а.)).

*Особистий внесок здобувача: доведено, що внаслідок змін зумовлених процесами інтернаціоналізації, інвестиції в науку та освіту сприяють збільшенню інтелектуальних активів бізнесу та розвитку національних економік.*

9. Присвітла О.В. Основні гравці у сфері експорту/імпорту послуг вищої освіти в умовах формування глобального ринку/ Н. П. Мешко, О.В. Присвітла// Науково – практичний журнал «Регіональна економіка та управління». - 4(07) листопад - Запоріжжя, 2015 р. – С. 95 – 108. (0,5 д.а.).

#### **Публікації в інших виданнях:**

10. Присвітлая О.В. Тенденції розвитку ринку освітніх послуг в умовах глобалізації / О.В. Присвітла// Institutional frame work of the economy functioning in conditions of transformation: Collection of scientific articles. vol.1 Nuremberg, 2014. – С. 63 – 65. (0,2 д.а.).

11. Присвітла О.В. Інтернаціоналізація вищої освіти в сучасному глобальному просторі / О.В. Присвітла // Економіка та сучасний менеджмент: теоретичні та практичні аспекти: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 15 – 16 серпня, 2014 року). – О.: ЦЕДР, 2014. – С. 36 – 39. (0,2 д.а.).

12. Присвітла О.В. Освіта, як фактор впливу на розвиток економіки країн просторі / О.В. Присвітла// Проблеми сучасної економіки : матеріали V міжнародної науково-практичної конференції (м. Донецьк, 8 – 9 серпня, 2014 року). – Донецьк: ОО «ВИСУ», 2014. — С. 73 – 76. (0,2 д.а.).

13. Присвітла О.В. Модернізація системи вищої освіти в умовах формування високотехнологічної економіки: інноваційний аспект / О.В. Присвітла // Особливості соціально – економічного розвитку незалежної України (1991 – 2015 рр.) (м. Дніпропетровськ, 9 – 10 квітня, 2015 року). – Д: Біла К.О., 2015. – С. 55 – 58. (0,2 д.а.).

14. Присвітла О.В. Інноваційний розвиток освіти як фактор зростання конкурентоздатності країни: досвід Швейцарії / О.В. Присвітла// Принципи нової економіки України та формування її фінансово-інвестиційної основи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпропетровськ, 10 – 11 квітня, 2015 року). – Д: Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 15-18. (0,2 д.а.).

15. Присвітла О.В. Міжнародне стратегічне партнерство в умовах формування глобального ринку освітніх послуг / О.В. Присвітла// Проблеми сучасної економіки: матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції ( м. Запоріжжя, 15-16 травня 2015 року). – Запоріжжя: ГО «СІЕУ», 2015. – С. 53-56. (0,2 д.а.).

16. Присвітла О.В. Розвиток міжнародної науково – технічної співпраці України з ЄС / О.В. Присвітла// Економіка, менеджмент, фінанси: теоретичні та практичні аспекти розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 – 23 травня, 2015 року). – К., 2015. – С. 33 – 36. (0,2 д.а.).

17. Присвітла О.В. Роль міжнародної економічної співпраці в освітній галузі / О.В. Присвітла// Якість економічного розвитку: глобальні та локальні аспекти : матеріали міжнародної науково-практичної конференції ( м. Одеса, 15-16 травня 2015 року). – Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2015. – С. 44 – 46. (0,2 д.а.).

18. Присвітла О.В. Трансфер технологій на основі технопаркової концепції / О.В. Присвітла// Економіка, менеджмент та аудит: сучасні проблеми та напрями

розвитку: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 29-30 травня 2015 року). – Львів: ЛЕФ, 2015. – С.21 – 25. (0,3 д.а.).

19. Присвітлая О.В. Инновационная составляющая в условиях развития глобального рынка образовательных услуг / О.В.Присвітла// Проблемы устойчивости социально-экономического развития в условиях глобализации : материалы Международной научно-практической конференции (Республика Таджикистан, г. Душанбе, 7-8 апреля 2015 года). – С. 225 – 228.(0,2 д.а.).

20. Присвітла О. В. Пріоритети розвитку вищої освіти в Україні в контексті забезпечення конкурентоздатності національної економіки / Н. П. Мешко, О. В. Присвітла // Структурні трансформації національних економік в глобальному вимірі : матеріали IV міжнар. науково-практ. конференції (м. Миколаїв, 6 листопада 2015 р.). – Миколаїв: МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2015. – С.56 – 59. (0,1 д.а.)

### **АНОТАЦІЯ**

**Присвітла О. В. Домінанти розвитку вищої освіти в умовах глобального ринку освітніх послуг. – На правах рукопису.**

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів 2016.

Дисертаційну роботу присвячено розвитку вищої освіти на глобальному ринку освітніх послуг та України і розробці науково-практичних рекомендацій щодо удосконалення напрямів трансформації системи надання освітніх послуг в контексті забезпечення міжнародної конкурентоздатності національної економіки.

Висунуто та перевірено гіпотезу щодо впливу домінант розвитку вищої освіти на макроекономічні показники країн світової економіки в умовах глобального ринку освітніх послуг. Математично доведено, що саме рівень інтелектуалізації національної економіки, інвестиції та фінансування НДДКР, визначають здатність науково-інноваційного потенціалу країни до експорту освітніх послуг, як вагомого фактора збільшення національного доходу в умовах посилення конкуренції між мега-регіонами світу на глобальному ринку освітніх послуг.

Запропоновано метод кількісного оцінювання ступеня інтернаціоналізації вищої освіти та розроблено систему кластерізації країн світу з визначенням характерних ознак кожного з п'яти кластерів; досліджено генезу детермінант та домінант розвитку вищої освіти у відповідності до етапу формування глобального ринку освітніх послуг.

Проаналізовано сучасний стан розвитку глобального ринку освітніх послуг; визначено структурні зміни в основних сегментах ринку; виявлені загальносвітові тенденції та європейські пріоритети у розвитку масовості та інноваційності вищої освіти; оцінено фактори впливу на розвиток інформатизації освітніх послуг в країнах світу і України.

Здійснено систематизацію пріоритетних форм та механізмів міжнародного партнерства у сфері вищої освіти в контексті поглиблення міжнародної інтеграції та стратегічного розвитку країн з трансформаційною економікою; визначено стан розвитку вищої освіти України в контексті глобальних викликів; запропоновано

вдосконалення стратегії інноваційного розвитку національної економіки через трансформацію системи вищої освіти в контексті отримання конкурентних переваг на глобальному ринку.

*Ключові слова:* освітні послуги, класифікація освітніх послуг, детермінанти вищої освіти, науково-інноваційний потенціал, онлайн – середовище, інформатизація суспільства, інтернаціоналізація вищої освіти, масовість вищої освіти, кластеризація країн, доміанти вищої освіти ЄС, макроекономічний аспект, потенціал освітніх послуг України, міжнародна конкуренція.

## АННОТАЦІЯ

**Присвитлая О. В. Доминанты развития высшего образования в условиях глобального рынка образовательных услуг.– На правах рукописи.**

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Львовский национальный университет имени Ивана Франка, Львов, 2016.

Диссертационную работу посвящено развитию высшего образования на глобальном рынке образовательных услуг и Украины, разработке научно-практических рекомендаций по совершенствованию трансформации системы предоставления образовательных услуг в контексте обеспечения международной конкурентоспособности национальной экономики.

Выдвинуты и проверены гипотезы относительно влияния доминант развития высшего образования на макроэкономические показатели стран мировой экономики в условиях глобального рынка образовательных услуг. Математически доказано, что именно уровень интеллектуализации национальной экономики, инвестиции и финансирование НИОКР, определяют способность научно-инновационного потенциала страны к экспорту образовательных услуг как важного фактора увеличения национального дохода в условиях усиления конкуренции между мега-регионами мира на глобальном рынке образовательных услуг.

Предложен метод количественного оценивания степени интернационализации высшего образования и разработана система кластеризации стран мира по определению характерных признаков каждого из пяти кластеров; исследован генезис детерминант и доминант развития высшего образования в соответствии с этапами формирования глобального рынка образовательных услуг.

Проанализировано современное состояние развития глобального рынка образовательных услуг; определены структурные изменения в основных сегментах рынка; выявлены общемировые тенденции и европейские приоритеты в развитии массовости, инновационности высшего образования; оценены факторы влияния на развитие информатизации образовательных услуг в странах мира и Украины.

Осуществлена систематизация приоритетных форм и механизмов международного партнерства в сфере высшего образования в контексте углубления международной интеграции и стратегического развития стран с трансформационной экономикой; определено состояние развития высшего образования Украины в контексте глобальных вызовов; предложено совершенствование системы высшего

образования в контексте получения конкурентных преимуществ на глобальном рынке.

Ключевые слова: образовательные услуги, классификация образовательных услуг, детерминанты высшего образования, научно-инновационный потенциал, онлайн – среда, информатизация общества, интернационализация высшего образования, массовость высшего образования, кластеризация стран, доминанты высшего образования ЕС, макроэкономический аспект, потенциал образовательных услуг, международная конкуренция.

#### ANNOTATION

**Prysvitla O.V. Development Dominants of Higher Education in the Global Educational Market. – The manuscript.**

The thesis for Candidate degree of Economic Sciences, specialty 08.00.02 - World Economy and International Economic Relations. – Ivan Franko Lviv National University, Lviv, 2015.

The thesis deals with the development of higher education at the global educational market and Ukraine and the development of theoretical and practical recommendations for trends improvement of system transformation of educational services in the context of international competitiveness providing of national economy.

The hypothesis concerning the dominant influence of higher education development the macroeconomic indicators of global economy countries in the global conditions of educational market has been put forward and checked up. It has been mathematically proved that just the level of national economy intellectualization, investment and R & D funding determine the ability of research and innovation potential for educational services export as an important factor of national income increasing at a time of increase in competition between mega-regions of the world at the global educational market.

A method for quantitative assessment of internationalization degree of higher education has been offered and the system of countries clustering with the characteristic features definition of either of the five clusters has been developed; the genesis determinant and development dominant of higher education according to the stage of a global educational market grouping have been investigated.

The current state of global educational market has been analyzed; the structural changes in key market segments have been defined; global trends and European priorities in the development of generality and innovation of higher education have been identified; the development influence of educational services informatization in the world and Ukraine have been estimated.

The systemizing of priority forms and mechanisms of international partnerships in higher education in the context of international integration deepening and strategic development of countries with economies in transition has been done; the evolvement of higher education in Ukraine in the context of global challenges has been defined; the strategy improvement of innovative development of national economy through the transformation of higher education in the context of competitive advantages obtaining in the global market have been suggested.

Keywords: educational services, educational services classification, determinants of higher education, research and innovation potential, online-environment, society

informatization, the internationalization of higher education, higher education generality, clustering of countries, the dominants of higher education in the EU, macroeconomic aspect, educational services potential of Ukraine, international competition.